

УДК 378 (477):061.1 ЄС

## АДАПТАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ

Сідун Лариса Юріївна,  
м.Ужгород

*У статті розглядається процес адаптації вищої освіти України до загальноєвропейських вимог, удосконалення й підвищення рівня якості. Висвітлено оновлені напрямки діяльності європейського освітнього простору, що в свою чергу передбачає вирішення нових завдань і створення нових умов для їх реалізації.*

*Ключові слова: адаптація, європейський освітній простір, Болонський процес, реформування вищої освіти, загальноєвропейські вимоги.*

Постановка проблеми. XXI ст. називають століттям вищої освіти. Крім навчання, підготовки спеціалістів і проведення наукових досліджень, вища освіта має реалізувати свою просвітницьку й культурну місію, відновлювати національні освітні традиції, відтворювати інтелектуальний та духовний потенціал нації, інтегруватися у світовий освітній простір тощо [4, с. 1]. Галузь освіти швидко розвивається і потребує глибоких реформ. Новітні досягнення у сфері науки й культури, інноваційні підходи до соціально-економічного розвитку країни потребують використання потенціалу вищої освіти для забезпечення конкурентоспроможності.

Кінець XX – поч. XXI ст. знаменується переходом до економіки знань. Відбувається масштабне розширення функцій та зростання ролі вищої освіти для задоволення фахових і духовних потреб особистості й суспільства. В кінці XX ст. увага науковців і освітян на світовому та європейському рівнях була привернута до проблематики вищої освіти. В Копенгагській декларації про соціальний розвиток (Копенгаген, 1995 р.), у Всесвітній декларації про вищу освіту для XXI ст. (Париж, 1998 р.), у програмах ЮНЕСКО "Освіта для всіх і протягом всього життя", "Наука на службі людства" тощо окреслюють проблеми європейської вищої освіти. У національних програмних документах висувають нові вимоги до освіти як базової галузі для переходу до інноваційної моделі розвитку, визначають шляхи поліпшення використання потенціалу вищої освіти, його адаптації до вимог ринкової економіки [4, с. 5].

У державній програмі "Освіта. Україна XXI століття" зазначено: "існуюча в Україні система освіти перебуває в стані,

що не задовольняє вимог, які постають перед нею в умовах розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу. Це виявляється у невідповідності освіти запитам особистості, суспільним потребам та світовим досягненням людства ..." [7, с.5]. Програмою визначені основні шляхи її реформування, серед яких особливу роль відіграє впровадження нових навчальних систем, програм, форм та методів, способів і засобів навчання й виховання тощо. Загальноєвропейський рівень освіти вимагає вивчення й осмислення вітчизняного і світового досвіду реформування.

Аналіз останніх досліджень. Умови та напрямки інноваційного розвитку освіти, якість освіти як запоруку самореалізації особистості досліджують К. М. Левківський, В. П. Андрущенко та ін. У працях В. Боднара та ін. розкрито шляхи модернізації вищої освіти і запропоновано стратегії розвитку національної вищої освіти в контексті Європейського простору. Пріоритетом вивчення Ю. В. Сухарнікова є реформа вищої освіти України у світлі європейських пріоритетів.

Мета статті. Метою нашого дослідження є аналіз процесу адаптації вищої освіти України до загальноєвропейських вимог. В Україні розробляються нові стратегії та напрями реформування вищої школи загальноєвропейського характеру. Напрями та підходи реформування системи вищої освіти регламентуються вимогами Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу. Однією зі складових частин освіти є набуття і передача знань. Освіта – це формування загальної ерудованості індивіда, широкого кругозору, вміння користуватися отриманими знаннями й швидко реагувати на виклики сучасності. Освіта є одним із визначальних чинників відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства. Знання швидко застарівають, якщо їх постійно не відновлювати. Слід згадати концепцію безперервної освіти, головна мета якої "не тільки компенсувати можливі недоробки первинних ланок освіти, прискорити професійну адаптацію робітників і спеціалістів до виробничо-технічних потреб, що безперервно змінюються, а й формувати всебічно, гармонійно розвинуту особу, незалежно від віку, спочатку здобутої професії або спеціальності" [5, с. 173–174]. Освіта має свою цінність на всіх

етапах. Спочатку освіта – це набуття знань, потім застосування цих знань на практиці і набуття певного професійного досвіду. Використовуючи та поглиблюючи отримані знання людина досягає бажаного соціального статусу, який приносить їй матеріальний прибуток, моральне задоволення та почуття затребуваності. Слід згадати професійну самореалізацію освіченої людини, яка полягає у більш продуктивній праці, творчому підході до роботи, генеруванні нових ідей, що дає високий рівень освіти та кваліфікації.

Відчуваючи потребу у вищій освіті, людина прагне досягти суспільно схваленого ідеалу, який у кожному поколі є різним. На початку XXI століття таким ідеалом стає освічена і компетентна людина. Вища освіта у даному випадку слугує засобом для досягнення цілей, які здатні гарантувати людині хороші знання, компетенції і гідне місце на ринку праці. Отже, освіта несе з собою економічний, соціальний та морально-психологічний добуток.

Інноваційний розвиток української освіти безпосередньо асоціюється з її входженням у європейський освітній простір, приєднанням до Лісабонської і Болонської конвенцій. У Страсбурзі в грудні 2006 року на конференції міністрів освіти країн, що приєдналися до Болонського процесу, Україна підтвердила свою готовність координувати свою політику по створенню Європейського простору вищої освіти в рамках Болонського процесу. Було підтверджено рішення: сприяти подальшому підвищенню якості освіти у вищих навчальних закладах; розробити національну рамку кваліфікацій на виконання зобов'язань, прийнятих у Бергенському Комюніке 2005 року, порівняну із загальною рамкою кваліфікацій у Європейському просторі вищої освіти; сприяти подальшій реалізації реформи навчальних програм вищих навчальних закладів з урахуванням потреб ринку праці [6, с. 33].

Однак, набуваючи нових ознак, не слід докорінно відмовлятися від того, що у минулому було продуктивним й ефективним і приносило позитивні результати. Здійснюючи інновації, приєднуючись до Болонського процесу, запозичуючи нове, впроваджуючи його у вітчизняну практику, слід завжди зберігати те, що напрацьовано віками, що є серйозним надбанням європейського і світового педагогічного досвіду [7, с. 12–13].

Інноваційний розвиток освіти потребує також вільне володіння кількома мовами є актуальним у світлі входження України в європейський освітній простір. Знання англійської, французької, німецької та інших мов є європейською нормою і показником освіченості людини. Однак, мовна стратегія освіти все ще перебуває на етапі вдосконалення.

Окреслюючи основні загальноцивілізаційні тенденції XXI століття, визначаючи шляхи модернізації національної освіти, президент АПН України Василь Кремень наголошує на необхідності переходу від кваліфікації до компетенції, яка дозволяє людині "знаходити рішення в будь-яких професійних та життєвих ситуаціях, що уможлиблює діяльність освіченої особистості незалежно від локального чи глобального контексту ринку праці" [2, с. 17–18].

Однією з найважливіших проблем входження України до європейського освітнього простору є формування національної системи кваліфікацій (НСК), адаптованої до європейської системи кваліфікацій (ЄСК). У сфері вищої освіти на конференції міністрів освіти країн-членів ЄС із питань розвитку Болонського процесу, що відбулася у м. Берлін у вересні 2003 року, було прийнято рішення про розробку комплексної системи кваліфікацій. На конференції міністрів освіти у м. Бергені був прийнятий документ «Принципи системи кваліфікацій для європейського простору вищої освіти», в якому йдеться про необхідність забезпечити взаємозв'язок і взаємодоповнюваність між європейською системою кваліфікацій вищої освіти та національними системами кваліфікацій країн-учасниць Болонського процесу [5, с. 135].

Розробка ЄСК зумовлена необхідністю реалізації стратегії навчання протягом усього життя з урахуванням суспільно-політичних, економічних та демографічних змін, які проходять у Європі. ЄСК сприятиме усуненню бар'єрів, які існують між країнами і перешкоджають ефективному використанню знань і

компетенцій фахівців.

Перехід економіки України до ринкових відносин збільшує соціально-психологічні та економічні труднощі, які пов'язані із взаємодією сфер освіти і праці. Сфера освіти несе відповідальність за якість професійної підготовки фахівців. З цією метою відпрацьовуються і впроваджуються прогресивні цінності світового освітнього досвіду, які відповідають соціальним та історичним умовам країни.

Для розробки Національної системи кваліфікацій та механізму її зіставлення з європейською системою слід:

- визначити обсяг завдань, учасників, обсяги та джерела фінансування;
- визначити чіткі зв'язки між національними кваліфікаціями та рівнями кваліфікацій європейських держав;
- привести у відповідність систему забезпечення якості національних кваліфікацій із напрацюваннями в сфері забезпечення якості в країнах-учасницях Європейського процесу;
- відобразити в документах EUROPASS зв'язок національної системи кваліфікацій з європейською;
- розробити національну систему визнання, як формального, так і неформального та спонтанного навчання на засадах загальних принципів, узгоджених на європейському рівні;
- використовувати можливості системи накопичення та трансферу кредитів для розробки інтегрованого механізму навчання впродовж життя [5, с. 135].

Адаптація національної рамки кваліфікацій України до Європейської системи кваліфікацій потребує перебудови навчального процесу. Запроваджуються нові підходи до рівня знань, навичок, особистісно- професійних компетенцій випускників вищих навчальних закладів, впроваджуються нові освітні підсистеми, такі як багаторівневі індивідуалізовані навчальні плани, активізація самостійної роботи студентів, накопичувальна кредитно-модульна система, розширена шкала оцінювання знань.

Реалізація освітніх інновацій на шляху інтеграції в європейський простір вищої освіти забезпечить:

- створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України;
- рівні можливості для здобуття якісної освіти, розвитку системи неперервної освіти впродовж життя;
- підвищення якості навчання, виховання, кваліфікації, компетентності та відповідальності фахівців;
- приведення наукового та науково-методичного забезпечення вищих навчальних закладів у відповідність до європейських стандартів;
- підвищення професіоналізму та соціального статусу педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- підвищення якості та конкурентоспроможності майбутніх фахівців, узгодження потреб ринку освітніх послуг та ринку праці, поліпшення ситуації із працевлаштуванням випускників вищих навчальних закладів, надання їм першого робочого місця [3, с. 13].

Інтеграція України до європейського та світового освітнього простору зумовлює необхідність розв'язання ряду складних проблем: підвищення якості освіти, налагодження моніторингу ефективності діяльності освітньої системи на національному рівні; структурна перебудова освітньої системи відповідно до потреб забезпечення безперервного характеру освіти; формування готовності вчителів та навчальних закладів до інноваційної діяльності; розвиток ринку освітніх послуг; розширення міжнародного співробітництва, моніторинг та використання кращого зарубіжного досвіду у сфері освіти тощо. Пошук Україною власних шляхів розвитку освіти в умовах активізації глобалізаційних впливів є процесом складним і суперечливим. Він все меншою мірою є вільним вибором самої держави і все більшою зумовлений пріоритетами, що існують у європейському та глобальному просторах.

Людина, розвиваючись, поступово здобуває нові якісні знання, які просувають її по суспільній ієрархії на новий щабель, засвоює досвід суспільного життя, в процесі якого вона стає суспільним індивідом з затребуваними професійними ком-

петенціями.

Висновки. Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що адаптація вищої освіти України до загальноєвропейських вимог, удосконалення й підвищення рівня якості особливо необхідно на сучасному етапі інтеграції економіки країн Європейського Союзу. Інноваційний розвиток національної освіти покликаний сприяти особистісному вдосконаленню індивіда та його самореалізації у житті. Реформування структури вищої освіти України є необхідною, оскільки оновлено

напрямки діяльності європейського освітнього простору, що передбачає вирішення нових завдань і створення нових умов для їх реалізації. В країні розробляються нові стратегії та напрями реформування вищої школи, які б відповідали усім вимогам сучасності і набули загальноєвропейського характеру.

Дана стаття не вичерпує усіх аспектів проблеми адаптації вищої освіти України до загальноєвропейських вимог. Подальшого вивчення потребує детальний аналіз інноваційних напрямків і підходів до реформування вищої освітньої системи.

#### Література та джерела

1. Андрущенко В. П. Умови та напрями інноваційного розвитку освіти / В.П.Андрущенко // Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис. – № 3. – К, 2009.– С.5-13
2. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття / В.П.Андрущенко, В.Боднар // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. – № 4. – К, 2009. – С.17-23
3. Левківський К.М. Якісна освіта – запорука самореалізації особистості / К.М.Левківський // Вища школа : науково-практичне видання. – 2010. – № 1. – С. 5–14.
4. Лалакулич М.Ю. Потенціал вищої освіти в активізації розвитку регіональних освітніх систем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 08.00.05 „Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка” / М.Ю.Лалакулич. – Ужгород, 2009. – 20 с.
5. Суспільство і трансформація вищої освіти в Україні : підручник / [Г.Б.Вільський, К.М.Левківський, С.В.Мельник, Ю.В.Сухарніков]. – Миколаїв, 2008. – 181 с.
6. Сухарніков Ю. В. Реформа вищої освіти України : європейські пріоритети / Ю.В.Сухарніков // Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір : освітні аспекти : зб. наук.-експерт. мат.; за ред. Н.В.Грицяк. – К. : НІСД, 2009. – С.33–46.
7. Україна XXI століття. Державна національна програма "Освіта". – К. : Райдуга, 1994. – С. 5.

*В статтє рассматривается процесс адаптации высшего образования Украины к общеевропейским требованиям, усовершенствованию и повышению уровня качества. Отражены обновленные направления деятельности европейского образовательного пространства, которое в свою очередь предусматривает решение новых заданий и создание новых условий для их реализации.*

*Ключевые слова: адаптация, европейское образовательное пространство, Болонский процесс, реформирование высшего образования, общеевропейские требования.*

*The article studies the adaptation of the higher education of Ukraine to general European requirements, the improvement and quality level increase. The renovated approaches in the activities of the European educational area, which in its turn envisages the solution of new tasks as well as the creation of new conditions for their realization, are highlighted.*

*Key-words: adaptation, European educational area, Bologna process, higher education restructuring, general European requirements.*